

بسم الله الرحمن الرحيم

کارگاه دسترسی به منابع اطلاعاتی رایگان

مدرس: آقای دکتر امیر رضا اصنافی
تهیه گزارش: ثریا خزایی

حجم روز افزون منابع اطلاعاتی، نیاز به روزآمد شدن اطلاعات را می طلبد که در این میان تنها کتاب کافی نیست باید به همه قالبها و انواع منابع اطلاعاتی اعم از کتاب- مجله - پایان نامه ها-فایلهای آموزشی ویدئویی و صوتی در چرخه گردش اطلاعات و نشر اندیشید.

چند عامل در گردش اطلاعات موثر است این عوامل شامل:

- ۱- تولیدکنندگان اطلاعات یعنی دانشگاهها و موسسات پژوهشی است
- ۲- ناشران این اطلاعات یعنی الزویر، اشپرینگر، وایلی، بنیاد ملی علوم - تیلور و فرانسیس - ابسکو- امرالد - سیج و سایر ناشران که از بین این ناشران تنها بنیاد ملی علوم که وابسته به دولت ایالات متحده است، سایر ناشران خصوصی هستند. تمرکز فعالیت ناشران فقط روی کتاب نیست. بلکه مجلات، پایان نامه ها و سایر انتشارات به خصوص محصولات الکترونیکی در زمره فعالیت این ناشران قرار می گیرد.
- ۳- نمایه سازان اطلاعات شامل اسکوپوس، وب آو ساینس (هم اکنون تامسون رویترز نام گرفته) و آی اس سی هستند که در ادامه به آنها می پردازیم، فروشندگان این اطلاعات نیز نورمگز، ابسکو ، مگ ایران و سیویلیکا و ... است.

نمایه سازان

SCOPUS: بزرگترین پایگاه اطلاعاتی «چکیده» و «استنادی» جهان است؛ یعنی علاوه بر چکیده مقالات، دارای فهرست منابع هر مقاله نیز بوده و بدین ترتیب امکان محاسبه تعداد استنادات به هر مقاله را فراهم می‌کند. از این رو می‌توان دریافت هر مقاله در مجموعه، تاکنون چند بار توسط سایر مقالات مورد استناد قرار گرفته است که این خود شاخصی برای تعیین کیفیت مقاله می‌شود. همچنین مؤثرترین کشورها، نشریات، مؤسسات علمی، آثار و دانشمندان از این طریق مشخص می‌شوند. اسکوپوس اواخر سال ۲۰۰۴ از سوی الزویر (ناشر هلندی) راه اندازی شد. این پایگاه با همکاری ۲۱ مؤسسه از سراسر جهان ارائه شده و به سرعت رقیب جدی مؤسسه اطلاعات علمی شد که قریب ۵۰ سال پیشرو نمایه‌های استنادی در جهان بود. این پایگاه روزانه آپدیت می‌شود. در ادامه لینکی های را مشاهده می کنید که به ترتیب شامل:

✓ تعیین رتبه اسکوپوس ژورنال

<https://journalmetrics.scopus.com>

✓ برای مشخص کردن ضریب تاثیر

<http://www.bioxbio.com/if/html/ETR&D-EDUC-TECH-RES.html>

Web of Science: یک نمایه استنادی علمی است که توسط تامسون رویترز ایجاد شده است که جستجو استنادی جامع را فراهم می‌کند. همچنین دسترسی به پایگاه داده‌های مختلف را هم می‌دهد. این پایگاه (WOS) یک نمایه استنادی است که بر این واقعیت است که استناد در علم به عنوان ارتباط بین اقلام تحقیقات مشابه بکار گرفته می‌شود و منجر به تطبیق و یا ارتباط با ادبیات علمی، مانند مقالات مجلات، کنفرانس‌ها، چکیده‌ها، و غیره می‌شود. یوجین گارفیلد، "پدر نمایه سازی استنادی از ادبیات آکادمیک" است که راه‌اندازی نمایه استنادی علوم (SCI) توسط او، منجر به ایجاد پایگاه وب آو ساینس شد.

هم اکنون وب آو ساینس مشتمل بر سه پایگاه زیر است:

• نمایه استنادی علوم – گسترش یافته (Science Citation Index Expanded)

• نمایه استنادی علوم اجتماعی (Social Sciences Citation Index)

• نمایه استنادی علوم انسانی و هنر (Art & Humanities Citation Index)

در اواخر سال ۲۰۰۹، چهار نمایه استنادی دیگر نیز به پایگاه وب آو ساینس اضافه شد؛ از این رو، هم اکنون وب آو ساینس از هفت نمایه استنادی تشکیل شده است.

✓ تشخیص اینکه آیا ژورنالی که انتخاب کردید در تامسون رویترز ایندکس شده است یا خیر

<http://mjl.clarivate.com/cgi-bin/jrnlst/jlresults.cgi?PC=EX>

ISC: نظام استنادی علوم کشورهای اسلامی، نخستین نظام رتبه بندی استنادی در جمهوری اسلامی ایران است که توسط مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری شیراز تهیه شده است.

پس از ISI (پایگاه استنادی علمی که اکنون تامسون رویترز است) و اسکوپوس (در هلند) ISC (پایگاه استنادی علوم جهان اسلام) سومین پایگاه استنادی برای سنجش عملکرد پژوهشی کشورها محسوب می‌شود که ۵۷ کشور در آن مشارکت دارند.

✓ سامانه رتبه بندی نشریات علمی کشور

<https://journals.msrt.ir>

الگوهای دسترسی به منابع الکترونیکی

سه الگوی دسترسی به منابع الکترونیکی وجود دارد:

۱) الگوی دسترسی آزاد؛ در الگوی دسترسی آزاد، بهره‌گیران می‌توانند بدون پرداخت هزینه و گاه از طریق ثبت نام به منابع دسترسی یابند

۲) الگوی دسترسی انفرادی؛ در الگوی دسترسی انفرادی، هر فرد برای دسترسی به مجله الکترونیکی باید مشترک شده و با پرداخت هزینه، کلمه عبوری را دریافت نماید.

۳) الگوی دسترسی سازمانی؛ مثل دسترسی به منابع توسط دانشگاه.

جنبش open access بر علیه ناشرانی و مجلات علمی که هزینه زیادی دریافت می‌کردند شکل گرفت تا دسترسی به منابع رایگان را آسان کند. نکته‌ای که در اینجا مطرح است اینکه اگر کسی بخواهد به منابع رایگان مثلاً مجلات دسترسی پیدا کند باید به ۳۵ شاخص توجه نمایند که در اینجا به چندتای آنها اشاره می‌کنیم، از جمله اینها:

روزآمد بودن مجله - مشخص بودن نام نویسندگان مقالات - تمام متن بودن مقالات - داشتن عنوان مشخص - مشخص بودن سال انتشار - دارا بودن منابع و مآخذ برای مقالات مجله - داشتن بایگانی از شماره‌های پیشین مجله - دارا بودن فهرست مندرجات - دارا بودن چکیده برای مقالات مجله - امکان جستجو در مجله - بارگذاری سریع مقالات - داوری شدن مقالات - داشتن نشانی و دامنه مشخص - امکان برقراری تماس با مجله از طریق پست الکترونیکی - مطابقت با نیازهای آموزشی و پژوهشی دانشگاه - امکان برقراری پیوندهای مختلف به خصوص در بخش منابع و مآخذ مقالات - خدمات آگاهی رسانی در زمینه روزآمدسازی مجله - داشتن هیأت تحریریه - تعداد مقالات مندرج در مجله - ناشر، سازمان یا مؤسسه پشتیبانی کننده مجله - دارا بودن کلید واژه‌های اصلی برای هر مقاله - نمایه و چکیده شدن مقالات در ابزارهای نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی موجود.

شیوه های دسترسی آزاد به اطلاعات و آثار علمی:

۱- به وسیله انتشار مقالات علمی در مجله های با دسترسی آزاد که از آن تحت عنوان راه طلایی^۱ نام برده شد.
۲- از طریق واسپاری (Repository) مقالات منتشر شده در آرشیوها یا مخازن مجلات چاپی یا الکترونیکی که از آن تحت عنوان راه سبز^۲ نام برده می شود که به دو شکل انجام می شود:

الف) واسپارگاه موضوعی: در یک حوزه خاص (E-LIS در حوزه کتابداری؛ arXiv در حوزه فیزیک).

ب) واسپارگاه سازمانی: آثار علمی یک دانشگاه ویژه ای را گردآوری، سازماندهی و توزیع می کند. مانند واسپارگاه دانشگاه کلگری کانادا و بنسخه الکترونیکی مجله علوم پزشکی ایران که به وسیله دانشگاه شیراز به زبان انگلیسی منتشر می شود و رایگان بر روی وب در دسترس همگان قرار دارد.

۳- از طریق خود-آرشیوی (Self-archiving) یا خود-ناشری مقاله در وبگاه شخصی.

اخیراً برخی ناشران خصوصی نظیر «اشپرینگر» نیز برای آزمون شیوه نشر دسترسی آزاد، به مؤلف حق انتخاب می دهند تا میان نشر دسترسی آزاد و نشر مبتنی بر حق اشتراک یکی را انتخاب کند. در صورتی که مؤلف خواهان دسترسی رایگان عمومی به مقاله اش باشد، مبلغی را پس از پذیرش مقاله اش توسط داوران مجله به ناشر می پردازد و ناشر دسترسی الکترونیکی به آن مقاله را برای عموم آزاد می گذارد.

۴- **پورتال های مختلفی** در دنیا وجود داد که می توان دسترسی آزاد به مجلات را فراهم سازد که شامل:

- <http://www.library.uiuc.edu/>: کتابخانه دانشگاه ایلینویز: این درگاه، امکان دسترسی به ۴۷۰۰ مجله تمام متن الکترونیکی را برای کاربران فراهم آورده است. در این پایگاه، نشانی اینترنتی، توصیف موضوعی، ناشر و شماره استاندارد برای نشریات ارائه شده است.

- <http://psych.hanover.edu/Krantz/journal.html>: بخش روانشناسی دانشگاه هانوفر آلمان در یک صفحه وب، مجلات الکترونیکی مربوط به روانشناسی را به صورت الفبایی سیاه کرده است و توصیفی کوتاه از هر نشریه ارائه داده است. با کلیک بر هر عنوان می توان به سایت مجله رفت و از محتویات آن استفاده کرد. یک موتور کاوش نیز برای جستجوی بیشتر مقالات در این وب سایت وجود دارد که کاربران می توانند از آن استفاده کنند

- <http://www.journalseek.net> پایگاه داده ی طبقه بندی شده از اطلاعات مجلات در دسترس اینترنتی است که شامل ۴۱۲۷۴ عنوان است.

- https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/facultyresearchandpublications/52383/items/1.0_107434

- <http://journals.scu.ac.ir>: سامانه مدیریت نشریات علمی دانشگاه شهید چمران امکان دسترسی باز مجلات داخلی و خارجی را فراهم نموده است.

¹ Gold OA

² Green OA

مجلات با دسترسی آزاد:

- ۱- <http://www.wileyopenaccess.com/view/index.html>
- ۲- <https://doaj.org/about> : یک فهرست آنلاین که دسترسی با کیفیت بالا و آزاد فراهم می کند. تمام خدمات DOAJ رایگان است همه داده ها آزادانه در دسترس هستند.
- ۳- https://journals.ut.ac.ir/list_0.html : سامانه نشر مجلات علمی دانشگاه تهران
- ۴- <https://www.openaire.eu>
- ۵- <http://www.sciencedirect.com/science/jrnllallbooks/all/open-access> : اسامی مجلات با دسترسی باز

دسترسی به پایان نامه های رایگان:

۱- <http://www.dart-europe.eu/basic-search.php>

۲- <https://pqdtopen.proquest.com/search.html>

۳- <http://www.openthesis.org> / یک مخزن آزاد از پایان نامه ها و سایر اسناد دانشگاهی است.

دسترسی به کتابهای رایگان و منابع دیگر:

- 1- <https://www.doabooks.org>
- 2- <https://www.pdfdrive.net/category/6>
- 3- <http://www.gutenberg.org/catalog>
- 4- <http://bookboon.com>
- 5- <http://ww1.free-ebook.net/?subid1=cc185dcc-c542-11e7-b611-49e90e000876>
- 6- <http://manybooks.net>
- 7- <http://digital.library.upenn.edu/books>
- 8- <https://repository.library.northeastern.edu>
- 9- <https://conservancy.umn.edu>
- 10- <https://idea.library.drexel.edu/search>
- 11- <http://ufdc.ufl.edu/ufirg>
- 12- <http://guides.uflib.ufl.edu/ufir>
- 13- <http://guides.uflib.ufl.edu/ufir/OAPF>

سپردن‌گاهها:

سپردن‌گاهها امکان دسترسی به مجلات و منابع الکترونیکی را فراهم می‌سازد. این سپردن‌گاهها باید دارای جامعیت و در برگیرنده اطلاعات معتبر و موثق باشند و بهتر است به صورت موضوعی باشد و سیاست خاصی جهت تدوین اطلاعات درون آنها اتخاذ شود. برخی از این سپردن‌گاهها عبارتند از:

❖ <http://eprints.rclis.org>

در این پایگاه، میتوان به مقالات در حیطه کتابداری و اطلاع‌رسانی، فناوری اطلاعات، موزه و علوم آرشیوی به طور تمام متن و رایگان دسترسی داشت. دسترسی به مقالات از طریق جستجوی پیشرفته و استفاده از فیلدهایی مثل نویسنده، موضوع، سال انتشار، قالب مدرک (پی دی اف، پاورپوینت، میکروسافت ورد) و عنوان و نیز تورق کردن امکان پذیر است. افزون بر این، کاربران قادرند مقالات خود را نیز به این پایگاه اضافه کنند.

❖ www.opendoar.org

این پایگاه، یک راهنمای موضوعی از سپردن‌گاههای آزاد دانشگاهی و تحقیقاتی است که از ۲۰۰۶ توسط دانشگاه لاند پایه ریزی شد. این پایگاه جهت افزودن اطلاعات به سیستم خود دست به انتخاب می‌زند و معمولاً سایتهایی که نیاز به کلمه عبور دارند نمی‌پذیرد. هدف آن بررسی رشد دانش در مراکز دانشگاهی و فراهم آوری سیاهه جامع و مستند از سپردن‌گاههای آزاد است. تصویر زیر فراوان درصد توسعه سپردن‌گاهها را در جهان نشان می‌دهد.

❖ [Http://arxiv.org](http://arxiv.org)

در واقع او.جی. اس ابزاری آزاد برای مدیریت و چاپ نشریات علمی به صورت آنلاین است و اصولاً از نظام بسیار انعطاف پذیر سردبیری برای مدیریت و چاپ نشریات برخوردار است که میتوان آنرا به طور رایگان بارگذاری و بر روی وب سرورهای محلی نصب کرد. برنامه او. جی. اس طوری طراحی شده است که از زبانهای مختلفی پشتیبانی کند تا بتوان روی یک سایت چندین نشریه با زبانهای مختلف را کنار هم قرار داد. مدیر سایت می‌تواند زمان پیش فرض سایت را تعیین کرده و زبانهای دیگری را که برای نسخه‌های مختلف یک شماره لازم هستند به نظام اضافه کند.